

Het is eigenlijk jammer, dat het slot van de bundel eens te meer illustreert, hoe moeilijk het is om tot een evenwichtige weergave van de inhoud van belangrijke symposia te komen.

R. G. Fuks-Mansfeld

H. van Koningsbrugge, E. Waegemans, ed., *Van de vierpotige leeuw en de tweekoppige adelaar. Studies over Nederlands-Russische relaties* (Baltic studies VII; Groningen: INOS, 2002, viii + 196 blz., ISBN 90 73432 07 3).

Deze bundel is het zevende deel van de serie Baltic studies en is uitgegeven door het Instituut voor Noord- en Oost-Europese Studies in Groningen. In de publicatie staat de fascinatie van Nederlanders (en Belgen) met Rusland en die van Russen met Nederland centraal.

Niet alle artikelen gaan daadwerkelijk over het leven in Rusland. Zo schrijft T. van Staalduinen over een taalstrijd in de Hervormde kerk in Sint Petersburg (87-107). Ook al komt het leven in Rusland wel aan de orde, centraal staan in deze bijdrage de problemen die de Nederlandstalige dominee ondervond met de kerkenraad. Die laatste wenste een meertalige dominee, die naast Nederlands ook tenminste Duits sprak, maar liefst ook het Frans machtig was. Hoewel het artikel een goed inzicht geeft in deze 'taalstrijd', komt de 'fascinatie' met Rusland er bekaaid vanaf. Dat geldt ook voor de bijdrage van C. van der Zwaan: 'Een reiziger in Rusland. Onderzoek naar de herkomst van een dagboek uit 1798-1799' (159-173). Zoals de titel doet vermoeden, wordt in dit opstel met name onderzoek gedaan naar de schrijver van het dagboek. Daarbij worden passages uit het dagboek vergeleken met die uit een publicatie van Johan Meerman uit 1805 en met een 'Levensbericht' over hem uit 1816. De schrijfster van deze bijdrage aan de bundel weet overtuigend en op een plezierige wijze aannemelijk te maken dat Meerman het dagboek heeft geschreven. Ook al citeert Van der Zwaan hem regelmatig, toch staat het leven in Rusland niet centraal in haar betoog. In de inleiding van het opstel geeft de schrijfster echter aan dat in 'een vervolg' op dit onderzoek de inhoud van het dagboek wél aan de orde zal komen (159). Op de ervaringen van Meerman met het leven in Rusland moeten we dus nog even wachten.

Het eerste essay uit de bundel handelt over een reis door Rusland die nooit is gemaakt ('Brieven uit Sovjet-Rusland. Hein Hoebens imaginaire reis door Stalin-Rusland'; 1-15). De Nederlander Hoeben bestreed in de jaren dertig van de vorige eeuw zowel het nazisme als het communisme. Vooral het communistische atheïsme kon de katholiek Hoeben niet verkroppen. Daarom publiceerde hij (overigens in België) het boekje *Brieven uit Sovjet-Rusland*. Dat deed hij echter onder het pseudoniem Wladimir Zwetow-Dolina. Hoeben wilde met het boekje aantonen dat de Russische dagelijkse werkelijkheid niet voldeed aan de ideaalvoorstellingen uit de Westerse pers. De 'journalist' Zwetow-Dolina brengt allerlei bezoeken, onder andere aan een schoenenfabriek (9), om zo te achterhalen hoe de werkelijkheid dan wel is. Volgens W. Coudenys, de auteur van het opstel, heeft Hoeben de meeste gegevens over Rusland gehaald uit Duitse bronnen. Coudenys kan eenvoudig aantonen dat Hoeben/ Zwetow-Dolina absoluut niet objectief en origineel is. Ook contemporaine recensies oordeelden vernietigend over de brieven van Hoeben/ Zwetow-Dolina.

In een ander opstel door R. Tavernier: 'Terug uit Tiflis. Uit het actieve leven van de Antwerpse kolonel Bernard Rottiers (1771-1858)' (109-140), is het leven in Rusland ondergeschikt aan de persoon Rottiers. De titel 'Terug uit Tiflis' is bovendien ook enigszins misleidend: het essay

verhaalt over veel meer dan alleen die reis. In feite staat het leven van Rottiers centraal; dat hij daarbij in Rusland is geweest, lijkt een bijkomstigheid te zijn.

Eén bijdrage gaat erover hoe Russen in de twintigste eeuw dachten over Nederland en de Nederlanders: 'Nederlanders in Russische ogen in de 20e eeuw' (55-85). Daarbij neemt schrijver Vladimir Ronin de twintigste eeuw vrij ruim: in eerste instantie komen publicaties uit de tweede helft van de negentiende eeuw aan de orde. Het artikel geeft een goed beeld van de veranderende reputatie van Nederland door de eeuwen heen. In eerste instantie werd die reputatie bepaald door onder andere de strijd tegen het water en andere stereotype kenmerken. Aan het einde van de twintigste eeuw heeft de tolerantie van Nederland(ers) met 'andersdenkenden' en 'anderslevenden' (bijvoorbeeld drugsverslaafden) steeds de reputatie van Nederland bepaald.

De bundel met negen opstellen is onderhoudend geschreven voor een breed publiek. Slechts één artikel gaat over de 'fascinatie' die Russen hadden met Nederland. De overige bijdragen geven min of meer weer hoe Nederlanders (en Belgen) dachten over Rusland. Bij sommige opstellen staat de in het voorwoord genoemde 'fascinatie' niet centraal. Maar ook al voldoen de artikelen niet allemaal volledig aan de 'probleemstelling' van de bundel, het boek is interessant genoeg om te lezen.

M. A. de Winter

F. Egmond, *Nederland in de maak. Landschap tussen verleden en toekomst. Verschenen bij het 200-jarig bestaan van het Nationaal Archief* (Zwolle: Waanders, 2002, 240 blz., ISBN 90 400 8740 7).

Vorig jaar bestond het Nationaal Archief (voorheen het Algemeen Rijksarchief) tweehonderd jaar. Dat was volgens de directeur dé reden om 'aan een breed publiek te laten zien wat deze instelling van de vaderlandse geschiedenis zoal in huis heeft.' (7) Het boek wil een beeld schetsen van de veranderingen in het Nederlandse landschap gedurende de afgelopen twee eeuwen.

Het jubileumboek bestaat voor het grootste gedeelte uit foto's, tekeningen, landkaarten en ander beeldmateriaal. Niet al dat materiaal is echter afkomstig uit het Nationaal Archief. Hierdoor wordt de stelling dat het boek wil laten zien wat het Nationaal Archief 'zoal in huis heeft' (7) enigszins ontkracht.

In deze publicatie wordt een drietal thema's behandeld: Nederland en water, Nederland ontsloten en Nederland ruimtelijk geordend. Het boek begint echter niet meteen met die thema's. Eerst worden 'drie vernieuwende en invloedrijke Nederlandse vormgevers en plannenmakers op het gebied van landschapsarchitectuur en stedenbouwkunde' (15) aan het woord gelaten. Aan deze drie mensen wordt onder andere gevraagd naar hun favoriete en meest gehate locaties in Nederland. Daarnaast worden de drie thema's ook met hen behandeld. Voor de geïnteresseerde lezer zijn dit drie belangwekkende bijdragen aan het boek. Pas na deze drie interviews (die in totaal 61 pagina's in beslag nemen) komen de hierboven al genoemde thema's expliciet aan de orde. Aan het begin van elk thema wordt in een inleiding een algemeen relaas over het onderwerp gegeven. Tussen de afbeeldingen staat zo nu en dan ook nog een verklarende tekst. Hierbij is het bijzonder opvallend dat er geheel geen bronnen worden vermeld voor die teksten. Ook wordt geen gebruik gemaakt van voet- of eindnoten. Van een publicatie van het Nationaal Archief had dat mijns inziens wel mogen worden verwacht. Overigens wordt van elke afbeelding wél de bewaarplaats (binnen dan wel buiten het Nationaal Archief) genoemd. Dat gebeurt echter niet aan het eind van elk thema of aan het einde van het boek. Aan het begin